

בס"ד, יום ב' פרשת וישלח י"ד כסליו -

(יומא דהילולא של מו"ז הגה"צ ר' אריה שכטר זצ"ל) תשפ"א

תשובות הגר"ח

(גם מכת"י)

וישלח

ש. וישלח ל"ב י"א. קמנתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך וגו'. פרש"י (שבת ל"ב א') וז"ל קטנתי מכל החסדים. הוקטנו ונתמעטו זכויותי בשביל החסדים אשר עשית וגו' עכ"ל, הנה פרש"י (ואתחנן ג' כ"ג) וז"ל, ואתחנן. אין חנוך בכל מקום אלא לשון מתנת חנם אע"פ שיש להם לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים אין מבקשים מאת המקום אלא מתנת חנם לפי שאמר לו וחנותי את אשר אחון אמר לו בלשון ואתחנן כו' עכ"ל, ולהא דפרש"י הכא בשבת א"ש הטעם שלא מבקשים בזכות מעשיהם הטובים והיינו משום שע"ז יוקטנו ויתמעטו הזכויות וכן"ל ולכן מבקשים רק מתנת חנם.

[ואפשר דזהו מה שסיים רש"י לפי שאמר לו וחנותי כו', היינו שהקב"ה לימדו את משה רבינו ע"ה לבקש מתנת חנם ולא לבקש בזכות מעשים טובים, כי רצון ה' שיזכו בשכר הצפון לעוה"ב בעוה"ב ולא שיפסידוהו בעוה"ז, ואחר שנתברר לו שזהו רצון ה' לכן התפלל וביקש דווקא מתנת חנים].

ת. נכון.

ש. וישלח ל"ה כ'. ויצב יעקב מצבה על קברתה הוא מצבת רחל עד היום. איתא (מו"ק ה' א') אמר ר"ש בן פזי רמז לציון קברות מן התורה מנין תלמוד לומר וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון, ולהלן מיניה מייתו אמוראי כו"כ פסוקים נוספים לכך, ולכאן צ"ב מה הראי' מהפסוק וראה עצם אדם וגו', שהרי שם מיירי על ציון שעושה עד שיבואו המקברים כמ"ש בהמשך הפסוק שם ואילו ציון הקברות דקתני במשנה זה מיירי על ציון שאחרי קבורה. וקצת צ"ב.

ת. יכול לעמוד.⁴³

⁴³אם זה רק להראות לקברים יכול לעמוד שם עד שיבואו. הגר"י ש קניבסקי שליט"א.

ש. בהנ"ל. עוד קצת צ"ב למה הוא רק רמז שהרי לכאור' פסוק מפורש הוא, והיינו הא דכתיב (וישלח ל"ה כ') ויצב יעקב מצבה על קברתה הוא מצבת רחל עד היום. ובאמת למה לא מייתו בגמ' פסוק זה.⁴⁴

(ושמא נאמר דמכאן ראי' ג"כ, שקברי צדיקים אינם מטמאים, ולהכי לא מייתו פסוק זה, כי בגמ' מיירי לענין ציון קברות שמפני הטומאה והא דרחל לאו משום טומאה נעשתה המצבה [אלא נעשתה כדי שיוסף יתפלל שם בדרך למצרים וישראל בדרכם לגלות בבל ולא משום טומאה]).
ת. אולי.

ש. וישלח ל"ב כ"ג. ויקם בלילה הוא ויקח את שתי נשיו ואת שתי שפחתיו ואת אחד עשר ילדיו ויעבר את מעבר יבן. הנה להלן וישב ל"ז ל"ה פרש"י וז"ל וכל בנתיו רבי יהודה אומר אחיות תאומות נולדו עם כל שבט ושבט ונשאום כו' עכ"ל וכן פרש"י בפ' דידן ל"ה י"ז, וכיון שכן לכאור' צ"ב למה אמר הכתוב רק 'ואת אחד עשר ילדיו' דלמה לא נזכרו גם התאומות והו"ל להכתוב לומר ואת כ"ב ילדיו, וביותר זהו ק' כי כבר מצינו דשאלו היכן דינה כדפרש"י ולמה לא שאלו היכו כל התאומות.
ת. הם בכלל הבנים.

ש. בהנ"ל. ובאופן אחר הקושיא, איך קאמר רבי יהודה דהיו להם תאומות, והרי כתיב בהדיא רק ואת אחד עשר ילדיו ולא כתיב ואת כ"ב ילדיו.
ת. כנ"ל.

ש. שם. פרש"י וז"ל, ואת אחד עשר ילדיו. ודינה היכן היתה נתנה בתיבה ונעל בפניה שלא יתןבה עשו עיניו ולכך נענש יעקב שמנעה מאחיו שמא תחזירנו למוטב ונפלה ביד שכם עכ"ל, הנה איירי הכא בלילה כמ"ש בתחי' הפסוק ויקם בלילה וגו', וכיון שכן לכאור' צ"ב למה נתן יעקב אע"ה את דינה בתיבה כבר מהלילה, דכיון שהיה לילה והפסיקו מללכת עד הבוקר כמ"ש והוא לו בלילה ההוא במחנה, א"כ למה נתנה בתיבה אז, ועכ"פ להלילה הי' לו להוציאה משם, ולכאור' לא היה חשש שעשו יגיע בלילה דא"כ למה לן שם ועל כרחך שלא חשש לזה, וא"כ למה נתנה בתיבה בלילה, וגם אם הי' מגיע בלילה הרי היה חושך ואיך עשו היה נותן בה עיניו, ולכאור' צ"ב.
ת. שמא ישכח, ושמא ידליק.⁴⁵

⁴⁴ובע"פ מרן שליט"א השיב לן, דאין ראי' מהא דכתיב גבי רחל אמנו ע"ה כי שם רק חזין הנהגה כזאת אבל לא מצינו משם ראי' שכך צריך לעשות מדינא.

והנה בתחילה חשבנו ליישב עוד, דהא דרחל אמנו ע"ה אינו דומה לכאן, והיינו כי מ"ש רמז מן התורה לציון קברות מנין מיירי בציון שעושין אותה בריחוק כל שהוא מהטומאה ולא ע"ג הטומאה ממש [וכמבואר להלן ע"ב דאמר' ואין מעמידין ציון במקום טומאה וכדפרש"י שם בד"ה אין מעמידין וז"ל, אין מעמידין הציון על הטומאה שלא להפסיד טהרות. שאם הטומאה ממש תחת הציון אינו מרגיש עד שבא על הציון פתאום ויטמאו טהרות שהרי הטומאה תחת הציון אלא עושין הציון סמוך לטומאה ברחוק כל שהוא וכשבא על הציון מרגיש מן הטומאה ואינו הולך עליה עכ"ל], אבל הציון של רחל אמנו ע"ה וכן כל הציונים שעושין תמיד הוא ע"ג הקבר ממש. אמנם יש לדחות זה ממש"כ רש"י להלן ו' א' בד"ה מצא אבן וז"ל, ומפי מורי הזקן אבן אחת מצויינת שיש סיד על גבה דאינו צריך להרחיק הציון מן האבן לפי שהאבן גבוה על גבי קרקע ורואה את הציון מיד קודם שיהא נוגע בו אבל בשדה מרחיקין לה ציון בסמוך דזמנין לא חזי ציון עד דאתי ונגע ומאהיל עכ"ל. וחזין דאף מ"ש רמז מן התורה לציון קברות מנין דעלה מיירי הכא קאי גם על ציון שע"ג הטומאה ממש.

⁴⁵היינו שמא ישכח יעקב אע"ה ליתנה בבוקר בתיבה, ואם היה מגיע בלילה היה חשש שמא ידליק אבוקות של אור ויאיר את המקום שהיה יעקב אע"ה שם וכך היה נותן עשו בה, ומפני חששות אלו נתן יעקב אע"ה את דינה בתיבה כבר מהלילה ולא המתין עד הבוקר.

ש. וישלח ל"ג ה'. וישא את עיניו וירא את הנשים ואת הילדים ויאמר מי אלה לך ויאמר הילדים אשר חנן אלקים את עבדך. קצת יש להעיר דיעקב אבינו ע"ה נשאל מי אלה לך והיינו הנשים והילדים וכמ"ש וירא את הנשים ומאידך ענה רק הילדים וגו' ולא התייחס לנשים. וקצת צ"ב. ת. ממילא יש גם נשים.

ש. וישלח ל"ג, י"ח י"ט. ויבא יעקב שלם עיר שכם אשר בארץ כנען בבאו מפרץ ארם ויחן את פני העיר. ויקן את חלקת השדה אשר נטה שם אהלו מיד בני חמור אבי שכם במאה קשיטה. פרש"י וז"ל, קשיטה. מעה כו' עכ"ל, קצת יש לשאול מנין הי' ליעקב אע"ה המעות לקנות חלקת השדה, שהרי עתה הגיע מפרץ ארם כמבו' בפסו', והרי כל הכסף והזהב שהיה לו נתן הכל לעשו כדפרש"י להלן פ' ויגש מ"ו ו'.

ואין ליישב דנהי שכל מה שרכש בפרץ ארם נתן הכל לעשו מ"מ נתן לעשו רק אחר שקנה את חלקת השדה בשכם, שהרי יעקב אע"ה ועשו נפרדו מקודם שהגיע יעקב אע"ה לשכם כמבואר לעיל בפסוקים ט"ז י"ז.

וכן אין ליישב שקנה את חלקת השדה ממה שהי' לו קודם שהגיע לפרץ ארם, שהרי כל מה שהי' לו אז נתן לאליפז וכדפרש"י לעיל ויצא כ"ט י"א (חוץ ממקלו, לעיל ל"ב י"א).

וכיון שכן צ"ב מנין היה ליעקב מאה מעות לקניית חלקת השדה מאחר שעתה נתן הכל לעשו וכנ"ל. וקצת צ"ב.

ת. הקב"ה המציא לו.

ש. בהנ"ל. בתחילה חשבנו ליישב, דהנה כתיב להלן ל"ה כ"ט ויגוע יצחק וימת ויאסף אל עמיו זקן ושבע ימים ויקברו אתו עשו ויעקב בניו, והרי לנו שיעקב אע"ה נפגש עם עשו שוב (אע"פ שאמר יעקב אע"ה (לעיל ל"ג י"ד) עד אשר אבא אל אדני שעירה, מ"מ כאן עשו הגיע ליעקב ולא יעקב אל עשו) וא"כ אפשר דמש"כ רש"י להלן פ' ויגש שנתן הכל לעשו הי' עתה כשנפגשו בקבורת יצחק, ואף מסתברא לומר כן כי מה שנתן יעקב לעשו הוא עבור חלקת יעקב במערת המכפלה כמ"ש רש"י בפ' ויגש שם, ועתה כשנפגשו בקבורת יצחק אע"ה במערת המכפלה הי' העיתוי הנכון לכך שיעקב יתן לו בעבור חלקו שבמערת המכפלה, ועוד יש לדייק כן ממה שכשנתן יעקב לעשו המנחה בתחי' הפרשה לא מוזכר שנתן לעשו עוד כסף וזהב מלבד המנחה והיינו כנ"ל שהכסף והזהב נתן לו אח"כ כשנפגשו במערת המכפלה בקבורת יצחק, ולפי"ז לא קשיא מהיכן הי' ליעקב לקנות את חלקת השדה בשכם, כי קניית החלקה בשכם קדם לפחות י"ב שנה [כמבו' ברש"י להלן ל"ה כ"ט] לפטירת יצחק שאז נתן יעקב לעשו וכנ"ל.

ושוב חשבנו דאולי אין ליישב כן, והיינו, כי הטעם שיעקב אע"ה נתן לעשו דווקא את כל מה שרכש בפרץ ארם ולא ממה שרכש בא"י, הי' משום שאמר יעקב אע"ה 'נכסי חוצה לארץ אינן כדאי לי' כמ"ש רש"י בפ' ויגש שם, ואם כדברינו הנ"ל שנתן לעשו רק בפטירת יצחק אע"ה, א"כ נמצא שיי"ב שנה יעקב החזיק בנכסי חו"ל ולא מסתבר מאחר שלא רצה ליהנות מהם

(ומשמע שמיד נתן נתן לעשו עוד בעודם טרם נפרדו לפני שהגיע לשכם). ואם הדחיה נכונה א"כ הדרנא לשאלה מהיכן הי' ליעקב המעות לקניית חלקת השדה בשכם וכן"ל.⁴⁶

ת. כנ"ל.

ש. בהנ"ל. כמו כן לכאור' אין ליישב שיעקב מכר ממקנהו שהי' לו מפדן ארם וכך קנה, כי א"כ נמצא ששוב נהנה מנכסי חו"ל. (ואדרבה לכאור' צ"ל שמכר את כל מקנהו שהביא מפדן ארם ולא נהנה מזה כלום אלא נתן הכל לעשו, דאל"כ נמצא שנהנה מנכסי חו"ל, דמאי שנא אם נהנה מהכסף והזהב עצמם שהביא מחו"ל או מהמקנה שהביא משם, שהלא סוף סוף שניהם הם נכסי חו"ל).

ת. כנ"ל.

ש. וישלח ל"ד י"ג. ויענו בני יעקב את שכם ואת חמור אביו במרמה וגו'. הנה בפשוטו מדכתיב ויענו בני יעקב וגו' במרמה, משמע דכל בני יעקב תיכננו לעשות מה ששמעון ולוי עשו, דאל"כ הו"ל ויענו 'שמעון ולוי' את שכם וגו'. אמנם מדכתיב להלן פסו' כ"ה ויהי ביום השלישי וגו' ויקחו שמעון ולוי וגו' איש חרבו וגו' משמע דרק שמעון ולוי תיכננו כן, (ויותר מזה שאם כל בני יעקב תיכננו לעשות כן א"כ למה יעקב בא בטענות להלן פסו' ל' וכן בפ' ויחי רק על שמעון ולוי). וצ"ב.

ת. שמעון ולוי היו בעיקר.

ש. וישלח ל"ה ח'. רש"י, ותמת דבורה מה ענין דבורה בבית יעקב אלא לפי שאמרה רבקה ליעקב ושלחתי ולקחתיו משם שלחה דבורה אצלו לפדן ארם לצאת משם ומתה בדרך מדברי ר"מ הדרשן למדתיה עכ"ל, צ"ב, א', על הא דאיתא בחז"ל שנענש על שחזר רק אחר כ"ב שנה, ובזה לא כיבד את אביו ואמו דהא לכאורה מזה ששלחה רבקה רק עתה (למה שיחזור קודם) מבואר דלא חיכו יצחק ורבקה מיעקב שיחזור עוד קודם גמר הכ"ב שנה, ב', כיון ששלחה עתה לכאורה היה צריך להיות שעשו כבר שב מחורונו כמש"כ שם עד אשר תשוב חמת אף אחיך ושלחתי ולקחתיו משם ואילו במציאות מצינו בהיפוך שעשו נזדווג לו ליעקב כמש"כ כאן פ' וישלח. (ובאמת ברמב"ן מבואר דלא ס"ל כר"מ הדרשן ופי' פירושים אחרים)⁴⁷.

ת. הו"ל להתפלל שלא יצטרך לכך והקב"ה מדקדק עם צדיקים.

ש. בהנ"ל. ברמב"ן שם כתב דבני חת קברו את רבקה ועוד כתב שם מהמדרש דלא רצו שעשו יקברה לכן קברוה בלילה ע"כ בקצרה, וכן מבואר מדכתיב להלן פ' ויחי מ"ט ל"א שמה קברו את יצחק ואת רבקה אשתו וברמב"ן שם כ' למה כתוב גבי יצחק קברו ולא קברתי, אבל צ"ב ממה דאי' באדר"נ (נוסח אחר – פמ"ב) היתה אם כשרה בעלה קבורה שכן מצינו באבותינו כו' אבינו יצחק קבר את רבקה.

⁴⁶שוב חשבנו שאי"ז דחיה נכונה, כי אדרבה מזה שי"ב שנה לא השתמש בזה ש"מ שלא רצה ליהנות מנכסי חו"ל רק המתין להזדמנות בה יוכל ליתנה מבלי ליהנות מנכסי חו"ל, ולכן אי"ז קושיא מה שהחזיק זה אצלו י"ב שנה.

⁴⁷והנה לכאורה יש להבין למה מה שנתן לעשו עבור חלקו במערת המכפלה לא חשיבא שנהנה מנכסי חו"ל.

⁴⁸עיי' עוד מה שכתבנו בפסוק זה במאור אהרן פ' וישלח שם.

ת. הכונה מתה בחייו⁴⁸.

ש. בס"פ וישלח, פריש"י מגדיאל היא רומי עב"ל, צ"ב מדאמרי' (שבת נ"ו ב') אר"י א"ר בשעה שנשא שלמה את בת פרעה ירד גבריאלי ונעץ קנה בים ועלה בו שירטון ועליו נבנה כרך גדול של רומי.
ת. הכונה שמלכי רומי היו מזרעו.⁴⁹

(למעיינים, אם יש מי שראה בזה דבר מה

בפרשת וישלח לא מוזכר שם הוי"ה הק' מלבד פעם אחת והשאר הוא שם אלקים וגם זה רק במקצת. ובפרשת וישב, במכירת יוסף [עד רביעי] לא מוזכר כלל השם הקדוש. ובמעשה דיהודה [פל"ח] מוזכר רק ב' פעמים שם הוי"ה הק' אצל ער ואונן. ולהלן בנעשה עם יוסף במצרים [פל"ט עד שישין] הוזכר שם הוי"ה. ולהלן עד סוף הפ' בחלומות שרי פרעה לא הוזכר שם הוי"ה הק' מלבד פעם א' שהוזכר שם אלקים [מ' ח']. ובפרשת מקץ, לא מוזכר כלל שם הוי"ה הק', רק כמה פעמים שם אלקים. וכן בפרשת ויחי, לא מוזכר שם הוי"ה הק' מלבד פעם אחת, והשאר הוא שם אלקים. וכמדומה שהיכן שיוסף דיבר עם אחיו תמיד אמר שם אלקים. אם יש מי שידוע לו האם מצינו רמז לזה בדברי חז"ל הק' וטעם לזה בדברי חז"ל הק').

תשובות הגר"ח (כת"י)

על שו"ע או"ח ומשנה ברורה

(כאמור מכבר, לבקשת מרן שליט"א, אין לסמוך ע"ז למעשה)

ש. לפני ניתוח של ... אמרנו שכשיעזור השי"ת ויצליח, נפרסם הנס בכל הארץ, מה גדר כל הארץ (אם פרסום יתד מספיק או איך). (מחכ"א).
ת. בעתון של שומרי מצוות שנתפרסם בכל הארץ.

ש. או"ח רצ"ו. מוצאי שבת שהוא ליל יו"ט, ומבדילין בקידוש (כמו השנה [תשע"ח] שליל שבועות הי' חל במוצ"ש), האם צריך לשפוך הרבה יין לגביע כמו שכתוב לעשות בהבדלה במוצ"ש משום סימן ברכה (משנ"ב שם ס"ק ה'), או לא מאחר שזה גם קידוש של ליל יו"ט.

⁴⁸היינו מה שארז"ל בעלה קוברה בעצמו אין הכונה קוברה ממש רק הכונה מתה בחייו.
⁴⁹ע"י כתובות י' ב' ומי כתב קרא לעתיד אין כו' יעו"ש.

ת. המנהג ששופכים.

ש. או"ח רצ"ט. כתב במשנ"ב ס"ק מ' וז"ל, אבל חזן הכנסת מותר להדליק נר אחר שהבדיל בתפילה או אמר ברוך המבדיל בין קודש לחול משום כבוד הציבור שיושבין בחושך עכ"ל, וכתב לן מרן שליט"א שמצד 'באורים כבדו ה' ' יש גם חיוב שלא יהיה חושך בבית הכנסת, וכמ"ש בשו"ת רב פעלים לבעל הבא"ח זצ"ל (ח"ב או"ח סי' מ"ג) בתו"ד וז"ל, וזה הנר בלאו הכי הם חייבים בו, כי ודאי אינו שורת דרך ארץ שתשאר בית הכנסת אחר כביית הנרות בחושך ואפילה לגמרי כו' עכ"ל, ולפי"ז לכאור' יש לשאול למה שלא יהיה חיוב להדליק קודם כניסת השבת נר גדול שידלק עד הזמן שאפשר בו להדליק נר במוצאי שבת, כדי ש'הציבור' לא יהיו 'יושבין בחושך'.

ורצינו לשאול בזה האם יש לומר בזה שכיון שמה שאין להשאיר חושך בביהכ"נ הוא מצד כבוד הביהכ"נ, אזלינן בתר השתא, דהיינו בתר הזמן של מוצאי שבת, שכיון שעכשיו עדיין ספק אם יצאה השבת, אינו חסרון בכבוד הביהכ"נ מה שעתה לא מדליקים, ומה שעתה במוצאי שבת יש חושך ולא הדליקו נר מערב שבת אינו עושה חסרון בכבוד הביהכ"נ, כי כיון שביום השבת שיש אור היום, שרגא בטיהרא מאי אהני, אין הכבוד מחייב להדליק נר כזה.

ועוד רצינו לשאול, האם יש לומר כעין זה גם ביארציית שחל להיות במוצאי שבת, שאין חסרון בכבוד אביו ואמו אם אין מדליק נר גדול שידלק מערב שבת עד מוצאי היארציית. (מהחברותא).

ת. לכאורה באמת ראוי.

ש. שאלה זו וב' הבאים, הם מחכ"א שליט"א⁵⁰ שנשלח בס"ד על ידינו:

אחר בן עליה למד כמה שנים במיר בירושלים, התחתן וקבע את מגוריו בארץ, ואכן גר בארץ כמה שנים.

אז שאל את מרן הגרי"ש זצוק"ל, א' איך לנהוג ביום טוב שני. ב' איך לנהוג בהנחת תפילין בחול המועד (אבותיו בחו"ל נוהגים להניח תפילין).

והשיב הגרי"ש: ינהג כבמקום מגוריו, כמו בן ארץ ישראל.

במשך הזמן נאלץ לפרנסתו לעבור לחו"ל, אבל מגיע הרבה לארץ לתקופות קצובות ללמוד כאן בארץ.

כיצד ינהג בחו"ל, האם כמו בן ארץ ישראל, או כמו בן חו"ל.

[אם מרן שליט"א ישיב, שהוא כמו בן חו"ל, אבקש לשאול: מה יחזיר אותו 'לחזור' ולהיות 'כפי לבבו' - בן ארץ ישראל].

ת. דינו כבן ארץ ישראל, כמו שאמר הרב אלישיב.

⁵⁰הגרי"צ רינהולד שליט"א.

ש. בהנ"ל. אחד בן עליה למד כמה שנים ב'מיר' בירושלים, התחתן וקבע את מגוריו בארץ, ואכן גר בארץ כמה שנים. אז שאל את מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל, א. איך למהוג ביום טוב שני. ב. איך לנהוג בהנחת תפילין בחול המועד (אבותיו בחו"ל נוהגים להניח תפילין). והגרי"ש השיב: ינהג כבמקום מגוריו, כמו בן ארץ ישראל. ע"כ. במשך הזמן נאלץ לפרנסתו לעבור לחו"ל, אבל מגיע הרבה לארץ לתקופות קצובות ללמוד כאן בארץ. כיצד ינהג בחו"ל, האם כמו בן ארץ ישראל, או כמו בן חו"ל. אם מרן שליט"א ישיב שהוא כמו בן חו"ל, אבקש לשאול: מה יחזיר אותו 'לחזור' ולהיות 'כפי לבבו' - בן ארץ ישראל.

מרן שליט"א השיב בב' פעמים הנ"ל: ינהג כמו בן ארץ ישראל, גם עתה. וכדברי הגרי"ש שהיו על תקופות היותו בארץ.

ת. לחומרא.

ש. בהנ"ל. מה שנשאר לברר, א. הוא להבין, הרי הוא 'גר' שם ורק 'מבקר' כאן כשאיפת לבבו להיות בן ארץ ישראל. ב. מה עם אשתו וילדיו, שהם לא 'קבעו' עצמם לבא ללמוד תורה מידי שנה כפי שהוא בא בקביעות. ג. רב חשוב שם, אמר לו לנהוג כמנהג אבותיו, כמו בן חו"ל. אז האם יעשה בניגוד לדעת הרב המקומי.

ת. אנחנו מחמירים גם ביו"ט שני כדעת הרמב"ם (בלי ברכה).

המשך משו"ת בענין נרות ביהכ"נ ונרות נשמה

ש. או"ח תקי"ד. בביאור הלכה סי' תקי"ד ד"ה שהרי, הביא מהכתב סופר שאם שכח בערב יום טוב להדליק נר יארציט יש עדיפות שידליקנו בבית הכנסת יעו"ש [הביאו מרן שליט"א בשו"ת הלכות סי' תקי"ד סעיף ט"ו]. ויש לשאול האם גם בלא שכח יש להעדיף להדליק בבית הכנסת שכך גם יקיים מצות נר לכבוד בית הכנסת כמובא בזה הרבה בספר 'נרות לכבוד בית הכנסת' פרק ד' סימן ז' וכגון המובא שם משו"ת חתם סופר [החדשות, סימן ס"ח] שכתב בתוך דבריו וז"ל: להדליק בכל שנה ושנה באותו יום נר נשמה לתקון נשמתו כו' לפני ארון הקודש כו' עכ"ל, או שבלא שכח יש ענין להדליק נר יא"צ בבית דווקא.

ת. אין עושין מצוות חבילות (ברכות מ"ט א').

ש. הובא מספר ארחות רבינו ח"ב שמרן החזו"א זצ"ל הדליק נר נשמה ביום הכיפורים כמובא ברמ"א או"ח סי' תר"י. ויש לשאול:

א. האם מרן החזו"א זצ"ל הדליק נר יא"צ, ואם הדליק האם הדליק אותו בבית הכנסת.

ת. לא שמענו.

ב. כשמרן החזו"א זצ"ל היה אבל על אמו ע"ה האם הדליק נר נשמה כל השבעה ימי אבלות.

ת. כמדומה.

ג. והאם הדליק על אמו נר כל השנה ראשונה. ואם הדליק האם הדליקו בבית הכנסת.

ת. לא.

ד. בשו"ת תשובות והנהגות להגר"מ שטרנבוך שליט"א הובא עדות מהרב פינס ז"ל שבבית הגר"א זצ"ל לא הדליקו נר יארצייט, והנה מובא בספר חיים וברכה למשמרת שלום ועוד שנהגו להדליק ליום היארצייט ב' נרות, א', נר הדולק כל המעת לעת, ב', נר תפילה הדולק רק בזמן התפילה בביהכ"נ, ומשמע בשערי תשובה סימן קנ"ד ס"ק כ' שרק הנר הדולק כל המעת לעת נקרא בפי הבריות נר יארצייט, ואם כן אולי יש לומר שהעדות של הרב פינס ז"ל הנ"ל קאי רק על הנר הדולק כל המעת לעת, והיינו שעדיין אין אנו יודעים אם נהגו בבית הגר"א ז"ל להדליק את הנר הנקרא נר תפילה הנ"ל בשביל נר נשמה ליום היארצייט, ולכן יש לשאול האם הגר"א ז"ל הדליק נר נשמה ביום היא"צ של אביו ואמו ז"ל. [שהרי נר נשמה של יום הכפורים הנ"ל המובא ברמ"א הנ"ל, מסתמא הגר"א זצ"ל כן הדליק].

ת. פחמע"ד.

ש. הובא מספר ארחות רבינו ח"ב שמרן החזו"א זצ"ל הדליק נר נשמה ביום הכיפורים כמובא ברמ"א או"ח סי' תר"י. ויש לשאול, היכן הדליק מרן החזו"א את הנר נשמה של יוה"כ, בביהכ"נ או בבית.

ת. בביהכ"נ.

ש. שאלנו את מרן שליט"א: כשמרן החזו"א זצ"ל היה אבל על אמו ע"ה האם הדליק נר נשמה כל השבעה ימי אבלות. והשיב מרן שליט"א: כמדומה. ויש לשאול היכן הדליק את הנר נשמה האם בביהכ"נ או בבית.

ת. בביהכ"נ.

ש. שאלנו את מרן שליט"א: בשו"ת תשובות והנהגות להגר"מ שטרנבוך שליט"א הובא עדות מהרב פינס ז"ל שבבית הגר"א זצ"ל לא הדליקו נר יארצייט, והנה מובא בספר חיים וברכה למשמרת שלום ועוד שנהגו להדליק ליום היארצייט ב' נרות, א', נר הדולק כל המעת לעת, ב', נר תפילה הדולק רק בזמן התפילה בביהכ"נ, ומשמע בשערי תשובה סימן קנ"ד ס"ק כ' שרק הנר הדולק כל המעת לעת נקרא בפי הבריות נר יארצייט, ואם כן אולי יש לומר שהעדות של הרב פינס ז"ל הנ"ל קאי רק על הנר הדולק כל המעת לעת, והיינו שעדיין אין אנו יודעים אם נהגו בבית הגר"א ז"ל להדליק את הנר הנקרא נר תפילה הנ"ל בשביל נר נשמה ליום היארצייט, ולכן יש לשאול האם הגר"א ז"ל הדליק נר נשמה ביום היא"צ של אביו ואמו ז"ל. [שהרי נר נשמה של יום הכפורים הנ"ל המובא ברמ"א הנ"ל, מסתמא הגר"א זצ"ל כן הדליק]. והשיב מרן שליט"א: פחמע"ד.

ויש לשאול, האם הכוונה חזי מה עושים האידנא הנוהגים כהגר"א וכוונת מרן שליט"א לומר שהעדות כוללת שלא הדליקו גם נר תפילה לעילוי נשמה, או"ד כוונת מרן שליט"א לא על עצם השאלה אם יש עדות על נר תפילה לעילוי נשמה או לא, אלא מרן שליט"א נתכוין שהעולם מדליק נר נשמה שדולק כל המעת לעת לעילוי נשמה ולא מדליק גם נר תפילה לעילוי נשמה, או אולי כוונת מרן שליט"א שהעולם מדליק ב' הנרות הנ"ל לעילוי נשמה.

ת. ככל העולם.

ש. האם בבית הכנסת שהיה אצל מרן החזו"א זצ"ל בביתו היה נר תפילה בעמוד של החזן.

ת. לא.

ש. אם היה, האם היה זה מנר ממש או מהעלקטרי.

ת. כנ"ל.

ש. אם היה מנר ממש, האם יש ללמוד מזה שמרן החזו"א סבר ש'נר תפלה' יש עדיפות שיהיה מנר ממש דוקא.

ת. כנ"ל.

ש. 'נר תמיד' האם גם יש [עדיפות] לעשותו מנר ממש [ולא מהעלקטרי כמצוי היום בבתי כנסיות].

ת. ודאי.

ש. האם היה 'נר תמיד' בבית הכנסת שבבית מרן החזו"א זצ"ל.

ת. לא.

ש. במדומה שבבית הכנסת חזו"א - לדרמן אין 'נר תמיד' [מה שעושין בבתי כנסיות מעל הארון קודש], ומה הטעם.

[והאם היה בזה הוראה מפי מרן הסטייפלער זצ"ל].

ת. א"צ.

ש. שאלנו את מרן שליט"א: האם בבית הכנסת שהיה אצל מרן החזו"א זצ"ל בביתו היה 'נר תפלה' בעמוד של החזן.

והשיב מרן שליט"א: לא.

ועוד שאלנו את מרן שליט"א: האם היה 'נר תמיד' בבית הכנסת שבבית מרן החזו"א זצ"ל.

והשיב מרן שליט"א: לא.

והנה נמצא דלא הודלק בשעת התפלה נר כלל, לא נר תמיד ולא נר תפלה.

ולכאור' צ"ב דהא בטור או"ח סי' קנ"א כתב וז"ל ונוהגים 'בכל המקומות' להדליק בהם נרות לכבדן עכ"ל והוא מהרמב"ם [שהאריך בלשונו יותר וכתב גם מקומות הרבים שנהגו בזה].

(ולכאור' אין ליישב ולומר דסמכו על אור העלקטרי, והוא, לפי מה ששאלנו את מרן שליט"א עמ"ש בשו"ע סי' קנ"א ס"ט ונוהגין להדליק בהם נרות לכבדן בזה"ל, האם אפשר להדליק נרות חשמל לנרות ביהכ"נ. והשיב מרן שליט"א (והודפס בספר תשובות הגר"ח ח"ב תשובה תתת"ט): בגמ' כ' נר ולא צריך לשנות ממה שכתוב. ע"כ).

ת. פחמע"ד.

ש. בהנ"ל. מה שהשיב מרן שליט"א 'פחמע"ד', האם הכוונה, שבביהכ"נ הנ"ל סמכו על אור העלקטרי והוא משום שכן עמא דבר באותו מקום ובאותו זמן ולעולם אם היו שואלים היה מרן החזו"א זצ"ל מורה שיש להעדיף להדליק את הנר תמיד ואת הנר תפילה מנר ממש ולכן כך השיב לנו להבליחט"א מרן שליט"א בספר תשובות הגר"ח הנ"ל.

ת. לא מיחה.

ש. או"ח קנ"ד. כתב מרן שליט"א בשונה הלכות סי' קנ"ד סעי' כ"ג וז"ל, ולהדליק הפיפ"א של טבא"ק מנר של תפלה של בהכ"נ אסור אבל מנר של יא"צ שדולק כל המעת לעת יש להתיר, עכ"ל מרן שליט"א שם.

ומש"כ מרן שליט"א 'אבל מנר יא"צ שדולק כל המעת לעת' היינו כשדולק בבית הכנסת וכפי שהוא בהדיא בשערי תשובה שהביא המשנ"ב [וז"ל השערי תשובה בתוך דבריו: וגם שנר יא"צ ג"כ עשוי לכבוד בהכ"נ כו' עכ"ל].

מיהו יש לשאול הרי כמו כן, בשערי תשובה הנ"ל כתוב, דמה ש'יש להתיר' בזה הוא רק 'לחכמים ותלמידיהם' יעו"ש, וצ"ב דבמשנ"ב ובשונה הלכות כתוב רק ד'יש להתיר' ומשמע שזה לכולם ולא דווקא לחכמים ותלמידיהם, ומאידך במקור הדין שהוא דברי השערי תשובה הנ"ל, איתא בהדיא דמה שיש להתיר הוא דווקא לחכמים ותלמידיהם, וצ"ב שלא כתוב כן במשנ"ב ובשונה הלכות. וצ"ב.

[אמנם יש דפוס ישן של השערי תשובה (הוצאת ספרים 'אל המקורות' הדפיסו צילום של מהדורא ישנה זו של השערי תשובה) ששם חסר כמה שורות מהשערי תשובה שיש לפנינו, ומהחסר שם, הוא גם התנאי שמה שיש להתיר הוא דווקא לחכמים ותלמידיהם.

ושמא לפני המשנ"ב היה מהדורא ישנה זו של השערי תשובה ולכן לא הזכיר המשנ"ב זה התנאי שיש להתיר דווקא לחכמים ותלמידיהם. וצ"ב אם אפשר ליישב כן.

(וגם אם יש ליישב כן, לכאור' לפי הנוסחא של השערי תשובה שלפנינו, דבר זה שכל מה שיש להתיר הוא דווקא לחכמים ותלמידיהם, הוא פרט חשוב שלכאור' יש להוסיפו). וצ"ב.

ת. א. יתכן.

ב. כך ההלכה.

ש. שאלנו את מרן שליט"א בזה"ל: ש. או"ח קנ"ד. כתב מרן שליט"א בשונה הלכות סי' קנ"ד סעי' כ"ג וז"ל, ולהדליק הפיפ"א של טבא"ק מנר של תפלה של בהכ"נ אסור אבל מנר של יא"צ שדולק כל המעת לעת יש להתיר, עכ"ל מרן שליט"א שם.

ומש"כ מרן שליט"א 'אבל מנר יא"צ שדולק כל המעת לעת' היינו כשדולק בבית הכנסת וכפי שהוא בהדיא בשערי תשובה שהביא המשנ"ב [וז"ל השערי תשובה בתוך דבריו: וגם שנר יא"צ ג"כ עשוי לכבוד בהכ"נ כו' עכ"ל].

מיהו יש לשאול הרי כמו כן, בשערי תשובה הנ"ל כתוב, דמה ש'יש להתיר' בזה הוא רק 'לחכמים ותלמידיהם' יעו"ש, וצ"ב דבמשנ"ב ובשונה הלכות כתוב רק ד'יש להתיר' ומשמע שזה לכולם ולא דווקא לחכמים ותלמידיהם, ומאידך במקור הדין שהוא דברי השערי תשובה הנ"ל, איתא בהדיא דמה שיש להתיר הוא דווקא לחכמים ותלמידיהם, וצ"ב שלא כתוב כן במשנ"ב ובשונה הלכות. וצ"ב.

[אמנם יש דפוס ישן של השערי תשובה (הוצאת ספרים 'אל המקורות' הדפיסו צילום של מהדורא ישנה זו של השערי תשובה) ששם חסר כמה שורות מהשערי תשובה שיש לפנינו, ומהחסר שם, הוא גם התנאי שמה שיש להתיר הוא דווקא לחכמים ותלמידיהם.

ושמא לפני המשנ"ב היה מהדורא ישנה זו של השערי תשובה ולכן לא הזכיר המשנ"ב זה התנאי שיש להתיר דווקא לחכמים ותלמידיהם. וצ"ב אם אפשר ליישב כן.⁵¹

(וגם אם יש ליישב כן, לכאור' לפי הנוסחא של השערי תשובה שלפנינו, דבר זה שכל מה שיש להתיר הוא דווקא לחכמים ותלמידיהם, הוא פרט חשוב שלכאור' יש להוסיפו). וצ"ב.

והשיב מרן שליט"א: כך ההלכה.

ופ"א השיב מרן שליט"א: יתכן.

ומה שהשיב מרן שליט"א: כך ההלכה. יש לשאול האם הכוונה שלמעשה ההלכה היא כפי ששמע בשונה הלכות שההיתר הוא לכולם ולא רק לחכמים ותלמידיהם, או שהכוונה היא שלמעשה ההלכה היא כמו שרצינו לומר בשאלה שההיתר הוא רק לחכמים ותלמידיהם וכמו שלכאור' מובן מהתשובה הנוספת של מרן שליט"א שכתב 'יתכן'.

ת. כולנו חכמים כולנו נבונים כולנו יודעים את התורה.

ש. בהנ"ל. מה שהשיב מרן שליט"א 'כולנו חכמים כולנו נבונים כולנו יודעים את התורה', האם הכוונה, ש'חכמים ותלמידיהם' אין הכוונה למי שיש לו דין תלמיד חכם דווקא אלא הכוונה מי שלומד עתה בביהכ"נ.

ת. מסתמא בביהכ"נ ובביהמ"ד רובן ת"ח.

<< נשמח מאד מאד להערות הארות וביאורים לתשובות מרן שליט"א הנ"ל.

<< מצורף קובץ נוסף של חידו"ת על פרשת ויצא מתוך ספרנו מאור אהרן שי"ל בשנת תשס"ט, ונשמח להערות והארות בס"ד.

<< אפשר בס"ד להשיג אצלנו במייל את ספרי התשובות שכבר הודפסו בס"ד ושאר ספרים אי"ה.

<< ניתנת הרשות ואף מצוה גדולה היא למי שיש בידו וברשותו האפשרות להעביר הלאה את התשובות לכל מאן דבעי, אם ע"י אימייל ואם ע"י שידפוסו, הכל כדי לזכות את הרבים ולהגדיל תורה ולהאדירה, ולציין כתובתו ע"מ שאם יהיו הערות והארות יוכלו לשולחם אלינו בעזרת השי"ת.

בברכה מרובה, אהרן בן הגאון הגדול רבי יעקב הלוי שליט"א גרנדש,

חזון איש 2/2 ת"ד 3096

זכרון יעקב, ארץ ישראל, פל": 0548408381

⁵¹ כאן כתב מרן שליט"א: אגב הת"ח ונשותיהן שמצויים. ע"כ.